

УДК: 378.14 (208) (477)

О. Плахотнік, д-р пед. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ**ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЕКОЛОГО – ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

У запропонованій статті розглядаються екологічні та економічні інтереси суспільства як єдність і протилежність. Протилежності між економічними потребами суспільства та можливостями навколишнього середовища можуть бути вирішені завдяки гуманному ставленню до природи і її багатств шляхом раціонального їх використання. Тому в навчально-виховному процесі необхідно показати важливість концептуального і морально-етичного значення еколого-економічної освіти в системі культурних цінностей людства.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна освіта, екологічна економіка, екологічна рівновага, ноосферний світогляд.

Постановка проблеми. Модернізація системи вищої освіти в Україні характеризується поєднанням традицій, що склалися у вітчизняній вищій школі і новими ідеями, що пов'язані із входженням України до європейського та світового освітнього простору. Усвідомлення людиною проблеми вичерпності ресурсів, можливості деградації та руйнування біосфери у другій половині ХХ та на початку ХХІ століття поставили перед економічними та інженерними науками завдання: обмежити шкідливий вплив на природу та екологізувати економіку.

Зважаючи на те, що масштаби екологічного лиха фактично набрали вже планетарного виміру, висувають спільні для всього людства проблеми і спонукають усі держави та науки до об'єднання зусиль у формуванні ноосфери. Аналізуючи пріоритетні напрямки державної політики в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітнього простору, слід зробити акцент на проблемах постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; впровадження інновацій та інформаційних технологій.

Актуальність еколого-економічної освіти визначається характером природокористування і господарської діяльності людини, яка призводить до поглиблення суперечностей між функціонуванням екологічної і економічної систем. Необхідно визнати, що економічний прогрес історично досягався за рахунок екологічного регресу, але надалі таке положення ставить під загрозу саме існування людства, його цивілізації і культури, що обумовлює наявність проблеми взаємозв'язаного вирішення екологічних і економічних завдань, у тому числі шляхом інтеграції екологічної і економічної освіти молоді. Сьогодні стає очевидною необхідність інтеграції екологічної і економічної освіти: відбувається радикальна зміна ціннісних систем, культурних норм і ідеалів підрастаючого покоління; соціалізація сучасної молоді здійснюється не тільки в умовах екологічної кризи, але і на фоні низького достатку, що відображається на системі цінностей; екологічні і економічні проблеми не розглядаються у взаємозв'язку, а протиставляються. Таким чином, актуальність проблеми обумовлюється суперечністю між впливаючим на людину сучасним соціально-економічним середовищем і рівнем сформованості у молоді ціннісних орієнтацій, заснованих на розумінні нерозривного зв'язку між господарсько-економічною діяльністю людини і її наслідками для біосфери.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Актуальність проблеми на науково-теоретичному рівні полягає в тому, що, не дивлячись на те, що в наукових працях є важливі положення і висновки з проблеми взаємопов'язаного розгляду екологічної і економічної освіти (А. Аменд, С. Кінчик, В. Мазурок, Б. Небел, Е. Пестель, О. Плахотнік, А. Печеї, Г. Пустовіт, Ю. Туниця, О. Шпак та ін.), на сучасному етапі розвитку науки і суспільства необхідні додаткові дослідження основ інтеграції еко-

логічного і економічного знання з метою формування екологічної культури особистості.

Термін "сталий розвиток" був введений в широкий обіг Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку в 1987 році. Ідеї та принципи, концепція і стратегія сталого розвитку викладені у рішеннях конференції ООН з охорони навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). На цій конференції глави держав схвалили план дій щодо сталого розвитку, що отримав назву "Порядок денний на ХХІ століття". Питанням реалізації цієї програми була присвячена Спеціальна сесія Генеральної асамблеї ООН (23-27 червня 1997). Свої програми переходу до сталого розвитку мають багато країн світу.

У 2002 р. в Йоганнесбурзі пройшла конференція ООН з проблем сталого розвитку – Саміт Землі. На конференції були присутні 109 світових лідерів, серед них глави урядів Великобританії, Росії, президенти Франції, України.

За підсумками саміту прийнято підсумковий документ – план дій, спрямованих на досягнення сталого розвитку людства, в якому говориться про необхідність скоротити розрив між багатими і бідними країнами і докласти більше зусиль для охорони навколишнього середовища. Таким чином, термін сталий розвиток має високий статус, і визнаний на найвищому рівні. Цей термін служить для позначення майбутнього бажаного стану суспільства.

Поняття сталого розвитку узгоджує в собі інтереси двох фундаментальних наук – екології і економіки. У матеріалах конференції Ріо-92 наголошується на те, що економічний розвиток, соціальний розвиток і охорона навколишнього середовища є взаємозалежними і взаємодоповнюючими компонентами сталого розвитку [6, с.12].

Винятково важливого значення для впровадження ідей сталого розвитку набула еколого-економічна освіта особистості. Тому до числа основних тем освіти в інтересах забезпечення сталості належать: а) неперервність освіти протягом усього життя; б) міждисциплінарна освіта та партнерство; в) полікультурна освіта. [6, с.47]. Слід зазначити, що саме освіта сприяє підвищенню рівня добробуту людей і є одним із вирішальних чинників створення умов для того, щоб люди могли стати відповідальними членами суспільства.

Визначення екологічного мислення, запропоноване М.Ф. Реймерсом у словнику-довіднику "Охорона природи і навколишнього середовища" [8, с.294], указує на пріоритети у вивченні екологічних проблем, що існують сьогодні у світі. А також дає підстави для аналізу взаємодії суспільства та природи і прогнозування наслідків впливу людини на навколишнє середовище. Однією із найважливіших рис екологічного мислення М.Ф. Реймерс вважає комплексний багатобічний підхід з вичленюванням, аналізом і наступним синтезом багатьох прямих і зворотних зв'язків об'єктивного світу.

Із визначення, поданого М.Ф.Реймерсом, слідує, що при формуванні екологічного мислення в процесі навчання ми не можемо орієнтуватися на вузькопрофільне вивчення і пізнання фрагментів лише однієї з підсистем, будь то виробництво, суспільство, природне середовище, чи держава. студенти, з одного боку, повинні оволодіти вміннями встановлювати безпечні відносини у кожній із них, з іншого боку – вони повинні бути озброєні моделями, які дозволяють впевнено взаємодіяти із зазначеними підсистемами в інтересах поставлених ними цілей.

Таким чином, екологічне мислення, на наш погляд, являє собою складну категорію, яку не можна розглядати ізольовано. Воно тісно пов'язане з іншими предметними видами мислення (біологічним, хімічним, географічним, економічним і ін.).

З огляду на вищезазначене, слід підкреслити, що екологічна освіта повинна враховувати результати досліджень у сфері філософії, медицини, наук про Землю, суспільних наук, техніки й економіки. "Надгалузовий характер знання про середовище вимагає його систематизації й інтеграції, що... потребує величезних знань і компетентності. Тут варто підкреслити, що введення в навчальні програми матеріалів, що стосуються природного середовища, але які не враховують міжпредметних зв'язків веде до запам'ятовування студентами не зв'язаних між собою відомостей і не може сформувати мислення екологічними категоріями, тобто багатобічного, цілісного й орієнтованого на перспективу розуміння всіх наслідків для навколишнього середовища і господарства, дій людей, котрі призводять до екологічної кризи" [7, с.78].

Мета і завдання дослідження. У контексті запропонованої статті є потреба акцентувати увагу на взаємозв'язку і взаємозалежності екології і економіки та їх ролі у формуванні екологічної культури студентської молоді.

У зв'язку з цим актуальною стає проблема теоретико-методологічної розробки еколого-економічної освіти в сучасній школі. Молодь необтяжена минулими стереотипами, тому в даний час є унікальний шанс побудувати освітній процес у вищій школі так, щоб зорієнтувати студентів на еколого-економічні цінності в майбутній професійній діяльності. Науково-теоретична актуальність проблеми визначається суперечністю між наявними дослідженнями з проблемами інтеграції екологічної і економічної освіти, в яких еколого-економічна освіта як специфічний вид освіти розглядається імпліцитно, і зростаючою потребою людини, суспільства і держави в розробці методології, теорії і практики еколого-економічної освіти молоді як самостійного предмету дослідження.

Крім того, вивчення проблеми обумовлено практичною неопрацьованістю і відсутністю методичного забезпечення еколого-економічної освіти системи як середньої загальної освіти, так і вищої не повною мірою сприяє підготовці молоді до життя, хоча володіє величезним потенціалом у цьому напрямі завдяки доступності, широті охоплення і професійної спрямованості.

Виклад основних матеріалів. Зміст екологічної освіти протягом останніх двох десятиліть зазнав значних змін. Він наповнився проблемами сталого розвитку локального, природного, культурного та соціального довкілля, глобальними питаннями і дослідженнями в галузі консервації природи, урбанізації, збереження біорозмаїття тощо.

Слід зауважити, що економічна освіта довгий час розвивалася в рамках таких навчальних дисциплін як географія, історія, суспільствознавство, основи держави і права, а зміни, що торкнулися всієї системи економічних відносин у країні, привели до зміни цілей і змісту економічної освіти в рамках вищезгаданих навчальних предметів, та появи таких принципово нових для української освіти навчальних дисциплін, що вивчаються у вищій школі, як основи економіки, технологія і підприємництво, основи менеджменту. Інтеграція екологічних і економічних знань проявилась спочатку у зміні змісту шкільних курсів економічної і соціальної географії, введенні в них у якості рівноправного – екологічного компонента, а також появи нового навчального предмету "Основи природокористування".

Такий підхід ґрунтується на традиціях зарубіжних освітніх систем, у першу чергу американської й англійської. Спостерігаються дуже високий рівень екологічної свідомості західноєвропейських суспільств та високий відсоток залучення громадськості до розв'язання еколого-економічних проблем. Цьому сприяло:

- перетворення екології з суто біологічної науки, у науковий напрямок, що розглядає, за визначенням Н.Ф.Реймерса "деяку значущу для центрального члена аналізу (суб'єкта, живого об'єкта) сукупність природних і певною мірою соціальних (для людини) явищ і предметів з точки зору інтересів цього центрального чи суб'єкта живого об'єкта." [8, с. 592-553];

- поява окремої галузі наукового знання – соціальної екології;

- виділення нового наукового напрямку – інвайронментології – науки про навколишнє середовище, що вивчає, за визначенням Б. Небела "екологічні принципи щодо людського суспільства". [3, с. 15]

Зазначені обставини послужили науковою основою для інтеграції екологічної й економічної освіти. Економічна освіта здійснюється на основі тих же принципів неперервності та системності, що є основними для екологічної освіти. У структуру економічних знань закладаються і знання про економічні і правові механізми взаємодії суспільства і природи, про можливі шляхи оптимізації цих відносин.

Зміст економічної освіти безпосередньо пов'язаний із змістом екологічної освіти за рахунок того, що вони розглядають дві сторони процесу взаємин суспільства і природи, економічні знання про процес виробництва припускають застосування їх при вивченні ступеня впливу цього процесу на екологічну обстановку.

Інтеграція екологічної й економічної освіти здійснюється на рівні постановки їхніх цілей і задач, змісту і принципів, що визначають основи її конструювання.

Функціонування і розвиток системи "природа – суспільство" виявляється за трьома головними ознаками: 1) вплив природи на суспільство (людина при цьому розглядається як частина природи); 2) вплив суспільства на природу, тобто антропогенно-технічне навантаження на природу; 3) зворотна реакція природи на вплив суспільства, яка полягає у зміні (як правило в гірший бік) умов існування людей.

Класична методологічна схема спрямована на з'ясування відносин типу "вид – середовище" або ж "господар – середовище". У масштабах нашої планети в решті-решт необхідно розглядати всеохоплюючу суму таких відносин для всіх без винятку видів, популяцій і середовища, з врахуванням взаємних впливів і наступних змін. Квінтесенцією такої "глобальної екології", як нам здається, є екологічний аналіз відносин природи –

населення – господарство котрі складають три узагальнені компоненти географічної оболонки Землі. [6, с. 6]

Відмітимо, що база для засвоєння економічних знань закладається ще в курсах загальноосвітніх дисциплін, зокрема природничого циклу. Студентам відомо, що внаслідок виробничої діяльності людей, інтенсивного використання природних ресурсів виникає напружена екологічна ситуація. Так, учні починають оперувати економічними поняттями (сировина, процес виробництва, технологія, ресурси, витрати і т.д.) вже при вивченні виробництва в курсі хімії, сировинних, енергетичних, трудових ресурсів, промислових комплексів в курсі географії, законів природи в курсах фізики і біології. Але поки що економічні поняття розглядаються ними через призму екології.

На думку В.Оконя, оперування поняттями допомагає осмисленню оточуючого нас світу шляхом установлення зв'язку між новим досвідом і наявними знаннями. За допомогою понять людина легше орієнтується в складному світі, більш того, позначаючи поняття словами й обмінюючись ними за допомогою мови, вона може здійснювати діяльність у сфері абстрактного так само, як і в сфері предметного. Поняття зв'язуються одне з одним у мові, допомагаючи формулювати правила і закони; останні ж дозволяють давати пояснення і прогнозувати майбутнє. [4, с.155]

Що стосується понять еколого-економічного змісту, то слід зазначити, що сам термін "еколого-економічне поняття" носить умовний характер, тому що економічна екологія або екологічна економіка як галузь наукового знання перебуває в стадії формування. Разом з тим, на сьогоднішній день існує кілька наукових напрямків в екології, таких як соціальна екологія, екологія людини, промислова і сільськогосподарська екологія, а також розділ конкретної економіки – економіка природокористування та інші. Об'єктом дослідження цих наукових напрямків є компоненти системи "суспільство – природа". Одним із напрямків дослідження цих комплексних дисциплін є вивчення господарського механізму впливу людини і матеріальних продуктів його діяльності на навколишнє середовище й економічні наслідки впливу середовища, у тому числі, зміненого людиною, на людину і систему його економічних відносин. Ці дослідження здійснюються з метою оптимізації взаємин у системі "суспільство-природа".

Як зауважують Є.А. Березін і А.Г. Беліченко, екологізація економічної освіти повинна базуватися на трьох складових: власне економічній, соціальній і екологічній. [1, с.71] Зупиняючись на двох останніх, слід підкреслити, що соціальна складова економічної освіти повинна орієнтувати особистість не стільки на задоволення власних потреб, скільки на забезпечення збереження оточуючого середовища; зміст екологічної складової полягає в усвідомленні майбутнім спеціалістом необхідності стабільності у відносинах між людиною і природою у процесі виробництва. В цьому контексті, відмітимо, що економічна освіта набуває гуманістичних аспектів.

Екологія і економіка тісно пов'язані між собою, оскільки вони вивчають дві сторони формування ноосфери. Результати екологічних досліджень прямо і опосередковано впливають на розвиток економіки. Так, наприклад, залежність розвитку рослин і тварин від їхніх взаємовідносин і відносин з навколишнім середовищем давно використовуються у рослинництві і тваринництві (у селекції) і сприяють підвищенню ефективності сільськогосподарства, за рахунок чого здійснюється економічний розвиток суспільства.

У рамках здійснення екологічної освіти не існує поділу змісту навчальних предметів на компоненти, що складають зміст перерахованих вище наукових напрямків в екології. Проте, у процесі розгляду екологічних проблем студенти оперують поняттями, що утворюють понятійний каркас цих комплексних наукових дисциплін.

Так, основні екологічні поняття, такі як середовище, природні ресурси, антропогенний фактор можуть формуватися в комплексі зі складовими їхніми економічними елементами. Наприклад, поняття "середовище" припускає розуміння студентами значення природних умов як основи життя і господарської діяльності людини, неминучості їхньої зміни в процесі цієї діяльності. Поняття "природні ресурси" припускає уміння студентів давати господарську оцінку цим ресурсам, з'ясувати ресурсозабезпеченість, установлювати взаємозв'язок між ефективністю виробництва й характером природокористування системі економічної освіти все більше відмічаються тенденції до її гуманізації шляхом екологізації економічних знань. [1,7,9].

Такі компоненти технологічного процесу, як сировина, енергія, відходи, продукт відомі студентам з курсів географії, хімії, фізики. Про вплив на людину того чи іншого виробництва вони дізнаються ще з курсів біології, екології, охорони праці. Отже, починаючи вивчення технологічного процесу, студенти вже володіють знаннями про: запаси необхідної сировини, проблеми видобування, доцільність її використання у даному виробництві, її транспортування, а також екологічний бік цих проблем; енергомісткість відповідного технологічного процесу, основні джерела енергії, тяжиння виробництва до джерел енергії, вплив енергопідприємств (АЕС, ГРЕС, ТЕС) на оточуюче середовище; шкідливість виробництва для здоров'я людей, його трудомісткість, наукомісткість; – вплив самого технологічного процесу на оточуюче середовище; особливості використання води і повітря в процесі виробництва; – особливості використання, транспортування та утилізації продукту виробництва; небезпечність відходів виробництва, можливості їх вторинного використання та переробки, засоби очищення шкідливих стоків і викидів у атмосферу, шляхи запобігання забрудненню довкілля.

Така діяльність здійснюється переважно інженерними методами. Тут ми бачимо поєднання трьох сфер наукового знання: екології, економіки і технології. У зв'язку з цим поширюються межі застосування екологічних знань в економіці, поглиблюючи тим самим інтеграцію екологічної і економічної освіти.

Комплексність, системність, територіальність, превентивність, моніторинг складають основні методичні прийоми економічної та інженерної екології. У цьому значимість її практичної участі в оцінці стану довкілля. Інженерна екологія вже тепер має солідну нормативно-регламентаційну базу. Покомпонентні та інтегральні критерії та показники оцінки стану інженерно-природних комплексів охоплюють широкий спектр можливих змін природних компонентів під впливом виробничої діяльності суспільства. Специфічними методами екологічної економіки є обов'язковість вивчення динаміки змін природно-технічних систем під впливом людини на трьох рівнях: на період досліджень під проектування, на час планового прогнозу соціально-господарського розвитку регіону, на час прогнозу руйнування системи. Часто у процесі прикладних досліджень отримується мінімум необхідної інформації для обґрунтування запланованих робіт. Ця інформація часто має інженерно-геологічний, гідрогеологічний, гідрологічний, рідше кліматичний та

грунтовий характер. Біотичний же та соціально-економічний компоненти соціоекосистеми при цьому не враховуються. Такий фрагментарний підхід, що ігнорує взаємозв'язок всіх компонентів соціоекосистеми, вже не задовольняє практичні потреби проектно-екологічної експертизи. Тому професійна підготовка фахівців повинна враховувати сучасні інтегративні процеси в освіті. За орієнтир береться модель "інноваційної людини", випробуваної у світі. Тобто особа такого соціально-культурного ґатунку, яка здатна творчо і результативно працювати, бути конкурентоспроможною в умовах сьогодення та спроможна донести необхідну інформацію до пересічного громадянина з метою підвищення освітнього рівня у галузі збереження довкілля.

Висновки. Завдяки неперервності еколого-економічної освіти, міжпредметним зв'язкам, гуманістичній спрямованості у здійсненні еколого-економічної освіти, повинна відбуватись комплексна, повноцінна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах. Вивчаючи екологічні проблеми у вищій школі слід максимально враховувати комплексну і системну організацію географічної оболонки Землі. Показати важливість світоглядного і морально-етичного значення екологічної освіти в системі культурних цінностей людства. Екологічна освіта студентів потребує комплексного підходу, адже це – багатогранний процес, який вимагає не лише формування наукової системи знань, але й виховання гуманістичного світосприймання особистості та формування вольового характеру, без якого не можлива реалізація знань у практичній діяльності.

Розвиток наук про природу і людину в нашому столітті, інтеграція наукових знань суттєво збагатили зміст принципу природодоцільності виховання. Ефективність процесу розвитку екологічної освіти в Україні значною мірою залежить від науково-методичної підготовки майбутніх фахівців, від ступеню і характеру прояву у них таких особистісних якостей як інтерес до предмету майбутньої спеціальності, самостійність в оволодінні професійною освітою, схильність до інновацій у професійно-педагогічній сфері.

Розвитку теорії і практики екологічної освіти в Україні, досягненню її мети, на нашу думку, сприятиме: подальша розробка загальних теоретичних і методичних основ екологічної освіти; формування змісту екологічної освіти; врахування принципів екологічного навчання: безперервності, систематичності, міжпредметності, інтеграції і диференціації екологічних знань; активне впровадження інноваційних технологій навчання з застосуванням комп'ютерної техніки; значне посилення впливу етнічних і культурних світових та українських особливостей і традицій та впровадження екологічних знань (народних знань про природу) у практику роботи вузів та середніх шкіл; забезпечення навчально-виховного процесу підручниками, посібниками, які від-

повідають світовим стандартам з новим екологічним змістом; сприяння місцевому, національному і міжнародному співробітництву в галузі екологічної освіти; підвищення престижу екологічної освіти завдяки належному фінансуванню її програм [7, с.254-256].

Зважаючи на те, що екологічні кризи в світі і в Україні є наслідком антропогенної діяльності й на те, що за В.Вернадським людський розум і керована ним праця стали наймогутнішою геологічною силою, визначальними у забезпеченні порятунку людства є перебудова світогляду, усвідомлення необхідності бережливого ставлення до довкілля під іменем Природа.

Список використаних джерел

1. Березин Е.А., Беличенко А.Г. Необходимость, сущность и основные положения экологизации экономического образования в техническом вузе / Экологическое образование и воспитание в технических вузах/ Сб. науч.-метод. трудов. – К.: УМК ВО, 1991. – 280 с.
2. Назаретян А. П. Агрессия, мораль и кризисы в развитии мировой культуры (Синергетика исторического процесса). Курс лекций. – М., 1996.
3. Небел Б. Наука об окружающей среде. Как устроен мир. / в 2-х т. – М.: Мир, 1993.
4. Организация экологического образования в школе / Под ред. И.Д. Зверева, И.Т. Суравегиной. – М., 1990. – 214с.
5. Пестель Э. За пределами роста. Опубликовано на сайте: <http://www.vpn.int.ru.name=Files&op=view&id=4145>, 1988.
6. Печчеи А. Человеческие качества. – Пер. с англ. – М.: "Прогресс", 1980.
7. Плахотник О.В. Геоэкологична освіта: проблеми та перспективи розвитку: монографія /О.В.Плахотник. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2009.-303 с..
8. Програма дій "Порядок денний на XXI століття". /Пер. з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на XXI століття". – К.: Інтелсфера, 2000.
9. Реймерс Н.Ф. Природопользование. Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990.-640с.
10. Світова економіка: Підручник /А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2009. – 582с..

Refereses

1. Berezin E.A., Belichenko A.G. Neobhodimost, suschnost y osnovnyie polozheniya ekologizatsii ekonomicheskogo obrazovaniya v tehnichestkom vuze./ Ekologicheskoe obrazovanie i vospitanie v tehnichestkih vuzah/ Sb. nauch.-metod. trudov. -K.: UMK VO, 1991.- 280 s.
2. Nazaretyan A. P. Agressiya, moral i krizisy v razvitii mirovoy kulturyi (Sinergetik aistoricheskogo protsesssa). Kursleksiy. M., 1996.
3. Nebel B. Nauka ob okruzhayushey srede. Kak ustroen mir. /v 2-h t. – M.: Mir, 1993.
4. Organizatsiya ekologicheskogo obrazovaniya v shkole /Pod red. I.D. Zvereva, I.T. Suraveginoy. – M., 1990. – 214s.
5. Pestel E. Za predelami rosta. <http://www.vpn.int.ru.name=Files&op=view&id=4145> – M., 1988.
6. Pechchei A. Chelovecheskie kachestva. – Per. s ang.- M.: "Progress", 1980.
7. Plahotnik O.V. Geoekologichna osvita: problemi ta perspektivi rozvitku: monografiya /O.V.Plahotnik. – K.: Vidavnicho-poligrafichnyi tsentr "Kihivskiy universitet", 2009.-303 s..
8. Programa diy "Poryadok denniy na XXI stolsttya". /Per. z angl.: VGO "Ukrayina. Poryadok denniy na XXI stolittya". – K.: Intelsfera, 2000.
9. Reymers N.F. Prirodopolzovanie. Slovar-spravochnik. – M.: Myisl, 1990.-640s.
10. Svitova ekonomika: Pidruchnik /A.S. Filipenko, O.I. Rogach, O.I. Shnirkov ta in. – K.: Libid, 2009. – 582s.

Надійшла до редакції 28.04.15

O. Plakhotnik, Doctor of Science (Pedagogics), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

**CHALLENGES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
IN ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC EDUCATION OF HIGH SCHOOL**

The article deals with ecological and economical interests of society: as community and contrast. Contradictions between economical necessities of society and possibilities of environment might be untied due to humane attitude toward nature. That's why ecologic-economical education is very important value in this process that will assist forming of noosphere world view of modern youth. Ecological and economic education of students requires a complex approach, because it is a multifaceted process that requires not only the forming of scientific system of knowledge, but also education of humanistic perception of the world of personality and forming of volitional character. Without it it's not possible to realize the knowledge in practical activity. The efficiency of the process of the development of ecological and economic education in Ukraine largely depends on the scientific and methodological training of future professionals, the degree and character of such personal qualities as interest in the subject of future profession, independence in learning trade education, propensity to innovation in professionally pedagogical area.

Keywords: sustainable development, environmental education, environmental economics, ecological balance, noosphere outlook, higher education.

О. Плахотник, доктор педагогических наук, профессор
 Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРОБЛЕМЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В предложенной статье рассматриваются экологические и экономические интересы общества как единство и противоположность. Противоположности между экономическими потребностями общества и возможностями окружающей среды могут быть решены благодаря гуманному отношению к природе и ее богатствам. Путем рационального их использования. Поэтому в учебно-воспитательном процессе необходимо показать важность мировоззренческого и морально-этического значения эколого-экономического образования в системе культурных ценностей человечества.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологическое образование, экологическая экономика, экологическое равновесие, ноосферное мировоззрение.

Відомості про автора

Плахотник Ольга Василівна – Україна, м. Київ, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Контактна інформація: (044) 521-13-35, olgaplakhotnik@mail.ru

Плахотник Ольга Васильевна – Украина, г. Киев, доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики факультета психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Контактная информация: (044) 521-13-35, olgaplakhotnik@mail.ru

Plakhotnik Olha Vasyivna: Ukraine, Kyiv, Doctor of Science (Pedagogics), Professor, Professor of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Contact information: (044) 521-13-35, olgaplakhotnik@mail.ru

УДК 37.035.3:377.35

N. Postoiuk, Ph. D., Lecturer of Pedagogics Chair
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

D.L. SERGIENKO'S PEDAGOGICAL VIEWS AND ACTIVITY (1911–1984)

The article deals with activity and pedagogical views of D.L. Sergienko, scientist, professor of pedagogy of now Taras Shevchenko National University of Kyiv. It has been defined four periods of his activity: creative search, military service, scientific-managing, teaching. There are short descriptions of each period. It has been admitted that D.L. Sergienko's ideas had evolution and developed concerning different periods of his activity. During creative search period of D. L. Sergienko's activity he studied history of development of polytechnic education in work of young naturalists, during scientific-managing period he learned history of development of polytechnic education and labor training and upbringing in rural schools, during teaching period the scientist researched problems of polytechnic education and labor training and upbringing in secondary schools in villages as well as in cities. The scientist's ideas about features of implementation of polytechnic education and labor upbringing in secondary schools, labor education in the family, professional orientation work, organization of work of groups of young naturalists, methodology of forming polytechnic knowledge and skills have been presented. Actuality of his views about polytechnic education and labor upbringing have been revealed, also the expediency of implementation of his ideas into modern pedagogical science has been mentioned.

Keywords: pedagogical views, Taras Shevchenko National University of Kyiv, polytechnic education, labor upbringing.

Nowadays scientific and educational achievements of scientists of the past arouse real people's interest. Their experience can be applied at the present stage of development of the Ukrainian society. One of these scientists was D. L. Sergienko – (25.10.1911, Vodotyty, Zhytomyr Region – 05.24.1984, Kyiv) – Ukrainian teacher, scholar, public figure, deputy head editor of the magazine "Young Naturalist", head of the editorial section of the Scientific and Methodological Council of Taras Shevchenko State University of Kiev, dean of the preparatory faculty, pro-rector of the teachers' University, member of the Republican bureau of organization "Knowledge" the educational sections, director of the Central research-pedagogical agrobiostation of the USSR Ministry Education, which was renamed in the Republican station of young naturalists in 1952, Professor of Pedagogics Department of Taras Shevchenko Kyiv State University. D. L. Sergienko received valuable awards for his activity: a badge "Excellence in Education of Ukraine", certificates from the Ministry of Education of Ukraine, medals of All-Union Agricultural Exhibition: three small gold medals in 1941, 1955, 1956 and a silver medal in 1958.

In the second half of the twentieth century D. L. Sergienko entered into the history of pedagogics as an expert in polytechnic education and labor upbringing of youth. At that time he was a leading expert in polytechnic education in a secondary school, developed his own methodology of polytechnic education, gave a number of recommendations concerning socially useful work, teaching biology, studied history of polytechnic education of the Soviet period. A large number of researchers in the

field of pedagogy have addressed to D. L. Sergienko's scientific-pedagogical heritage to get valuable information about the history of polytechnic education, labour training and upbringing, organization of work on research areas, the functioning of groups of young naturalists etc.

Information about D. L. Sergienko's life and activity can be found in "Anthology of educational thought in Ukrainian SSR" (1988), in works by V. V. Verbitskyi, L. P. Manoryk, L. A. Semenovska, M. M. Fitsula, S. P. Demyanchuk, N. A. Kalinichenko, G. P. Kovalchuk, S. G. Mazurenko, N. O. Terentyeva. Despite the fact that many sources mention the name D. L. Sergienko, his activity and pedagogical views are not well known and need to be researched for defining their meaning in the science of Pedagogics.

The objective of the article is to highlight D. L. Sergienko's actual pedagogical views and features of his activity as a scientist and public figure, director of the Republican station of young naturalists, professor of pedagogy of now Taras Shevchenko National University of Kyiv. To achieve the objective the following tasks have been done: 1) to consider periods of his activity; 2) to analyze scientist's actual pedagogical views.

D. L. Sergienko's life was full of creative searches, realization of his potential, constant work on himself and significant achievements in Pedagogy. He was a highly educated man, had deep knowledge of bases of sciences and understanding of the importance of education in the development of society. Social and historical factors of D. L. Sergienko's forming as a teacher and scholar were: the impact of family (mother's upbringing in the spirit of love for work, his childhood in the village), socio-economic